

De drinkwaterdecade en zijn betekenis

Voordracht gehouden tijdens de 32e Vakantiecursus in drinkwatervoorziening 'De drinkwatervoorziening in de ontwikkelingslanden', die op 10 en 11 januari 1980 aan de TH Delft werd gehouden.

Inleiding

De doelstelling van de drinkwaterdecade * luidt: 'Safe water and adequate sanitation for all by 1990'. De verwachting is dat de actie zich niet zal beperken tot het slaan van handpompen, het bouwen van pompstations en het aanleggen van distributienetten. Het zal er vooral ook om gaan een ontwikkeling in elk van de betrokken landen tot stand te brengen, die tot een structuur leidt met effectieve organisaties, met getrainde mensen en passende technieken, welke het zélf ter hand nemen van

DRS. J. M. G. VAN DAMME
Managing Director WHO
International Reference Centre
for Community Water Supply

de aanleg van watervoorzieningen mogelijk maakt. Met andere woorden: het zal vooral gaan om het initiëren van acties die leiden tot verzelfstandiging (selfreliance).

Het vliegwiel van de Water Conferentie

De vraag is nu of het organiseren van een kostbare waterconferentie en het uitroepen van een zoveelste 'decade' betekenisvol genoeg is om enig resultaat teweeg te brengen. Het antwoord daarop zou kunnen zijn 'ja, mits'. In het oog dient te worden gehouden dat de Waterconferentie en de drinkwaterdecade niet uit het niets ontstaan zijn. Ze vonden in feite gedragen door zeer veel mensen in vele tientallen landen, waarvan de regeringen er eertijds mee ingestemd hebben dat een VN Waterconferentie zou worden gehouden. Er zijn ter voorbereiding commissies bijeengeroepen, inventarisaties gehouden, studies verricht en rapporten amengesteld. Ten tijde van de conferentie was daardoor reeds een vliegwiel-effect ontstaan dat niet meer zo gemakkelijk te tuiten was. De conferentie is in zoverre reeds succesvol gebleken, dat thans in vele ontwikkelingslanden en bij donoren een overgenomen belangstelling voor 'Water and Sanitation' merkbaar is. Thans gaat het er om de vóór en gedurende de waterconferentie op gang gekomen gedachtvorming te zetten in blijvende actie, die tot goede resultaten leidt. De decade zal daarvoor het succesvolle kader kunnen zijn, mits er in samenwerking met kracht aan de verwezenlijking van de doelstellingen wordt gewerkt.

Is de doelstelling zinvol?

Van ondergeschikt belang voor de decade is of alle landen de doelstelling geheel zullen halen. Evenals het volledig terugdringen van de werkloosheid (een doelstelling in Nederland) wel nooit verwezenlijkt zal kunnen worden, zal ook in 10 jaar tijd niet elke wereldbewoner over een watervoorziening beschikken. Sommige landen in Latijns-Amerika en Azië zullen er dichtbij kunnen komen, zonet in 1990, dan wel in 2000 of 2010. Vele andere landen, vooral in Afrika, zullen de doelstelling niet kunnen benaderen, doch gedurende de komende decade en decaden wel een belangrijke stap voorwaarts doen. Veel belangrijker is: er zullen in vele landen ontwikkelingen kunnen worden gestart die uiteindelijk tot een oplossing van de drinkwaterproblematiek op eigen kracht kunnen leiden. Een goed voorbeeld van hoe zinvol internationale actie — zoals nu voorzien wordt in het kader van de decade — kan zijn, is de ontwikkeling die in de zestiger jaren op watervoorzieningsgebied in Latijns-Amerika heeft plaatsgevonden. In 1961

vond te Punta del Este (Uruguay) een conferentie op regeringsniveau van Latijns-Amerikaanse landen plaats, waar — sterk gestimuleerd door Amerikaanse hulpfondsen — ondermeer afspraken werden gemaakt met betrekking tot actie en samenwerking op watervoorzieningsgebied. De overeengekomen doelstelling: watervoorziening voor 70 % van de stedelijke en 50 % van de rurale bevolking is in vele landen nagenoeg bereikt. Daarnaast zijn er talrijke initiatieven tot stand gebracht, ondermeer op het gebied van opleiding van personeel, financieringssystemen, technologie-ontwikkeling en dergelijke, die thans nog hun nawerking hebben.

Uiteraard heeft deze ontwikkeling niet op zichzelf gestaan; andere factoren zijn medeverantwoordelijk geweest voor het welslagen van deze onderneming. Belangrijke drijfveren — ook in de op handen zijnde decade nodig — waren: motivatie, vastbeslotenheid en samenwerkingsgezindheid.

De functie van de decade

De functie die het uitroepen van de decade moet vervullen is — zo blijkt uit het voorgaande — van overwegend voorwaarden-scheppende aard. Internationaal is de aandacht gevestigd op een tot dusver veelal over het hoofd gezien probleemgebied; de regeringen hebben zich ervoor uitgesproken dat probleemgebied in samenwerking aan te vatten; er is een doelstelling en een tijdsbestek bepaald en er zijn voorbereidingen getroffen om tot daadwerkelijke actie te komen.

Het uitroepen van de decade zal op zichzelf uiteraard geen watervoorzieningen tot stand brengen. Het zal van drie direct bij de decade betrokken hoofdgroepen afhangen of deze actie een startpunt zal blijken te worden van grootscheepse actie.

Wachten op water

* De officiële naam luidt: 'International Drinking Water Supply and Sanitation Decade'.

In de eerste plaats zijn dat uiteraard de ontwikkelingslanden zelf. Belangrijk is daar dat regeringen zich voornemen en zich binden om, naast de vele problemen waaraan deze landen het hoofd moeten bieden, aan watervoorziening en afvalverwijdering prioriteit te geven. Daaruit moet de belangstelling voortvloeien die de tweede groep, de donorlanden (naast de V.S. en Canada voornamelijk Europese landen) moet motiveren door middel van financiële en technische samenwerking daarin bij te dragen. De derde groep, de VN met zijn verschillende organisaties, zal een bemiddelende en stimulerende rol spelen en zal over de voortgang van de totale actie rapporteren. Daarnaast beschikt de VN over de deskundigheid problemen te analyseren en oplossingen te helpen ontwikkelen. In het proces blijft echter voorop staan, dat de ontwikkelingslanden zelf de verplichting moeten aangaan om de watervoorzieningsproblematiek met kracht aan te pakken.

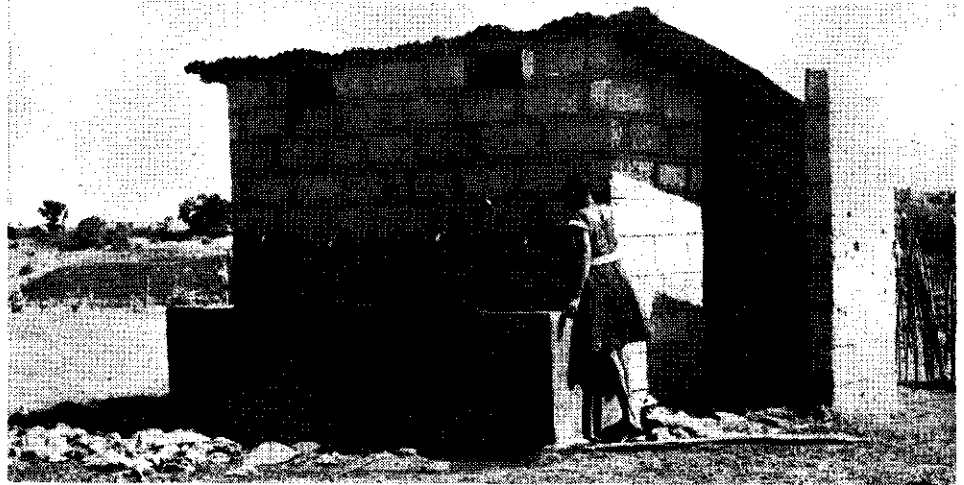
De noodzakelijke acties

De Waterconferentie onderscheidde vier aspecten waaraan met voorrang, zowel op nationaal als internationaal niveau aandacht zou moeten worden gegeven:

1. met betrekking tot de nationale regeringen: acties gericht op een vergroting van het besef van de waarde van goede watervoorzieningen leidend tot het aangaan van de verplichting de overeengekomen doelstellingen met kracht na te streven en een groter gedeelte van het nationale budget daartoe aan te wenden;
2. met betrekking tot de nationale capaciteit: acties gericht op opleidingsprogramma's met name voor personeel op uitvoerend niveau; verbetering van institutionele structuren en faciliteiten; en beschikbaarheid van passende technologieën;
3. met betrekking tot internationale samenwerking: acties gericht op een vergroting van de hulpfondsen, op aantrekkelijker en flexibeler voorwaarden;
4. met betrekking tot de gebruikers: acties gericht op een betere voorlichting van de bevolking op het punt van hygiëne en de participatie in de planning, uitvoering en het onderhoud van de voorzieningen.

Voor degenen die — nationaal of internationaal — een taak in de drinkwatersector hebben betekent dit dat zij minstens bemoeienis zullen hebben met:

- sociale aspecten (educatie, participatie)
- het arbeidspotentieel (opleiding, werkgelegenheid)
- organisatie en management (adequate organisatorische vormgeving, beschikbaar-

Een hele vooruitgang, watervoorziening via een 'comfort station'.

heid van institutionele voorzieningen en goede nationale samenwerking)

— technische aspecten (juiste technologie keuze)

— projectplanning.

Elk van deze aspecten vormt een onmisbare schakel in een succesvolle aanpak.

Voorwaarden voor succes

In de komende 10 jaar zullen minstens drie vragen van overwegend belang zijn voor het uiteindelijke succes van de decade:

1. Zal de waterproblematiek in voldoende mate de aandacht gevangen kunnen houden?
2. Zullen er adequate strategieën worden ontwikkeld, die binnen nationale plannen aansluiten op ontwikkelingen in andere sectoren en probleemgebieden (bv. rurale ontwikkeling of stadsplanning) en zullen acties gericht worden op structurele problemen (bv. opleiding van personeel en ontwikkeling van institutionele voorzieningen)?
3. Zullen er succesvolle en meetbare resultaten worden geboekt. Zowel ten aanzien van aantallen watervoorzieningen als ten aanzien van positieve gezondheids- en algemene ontwikkelingsconsequenties daarvan?

Deze vragen laten zich in twee voorbeelden vertalen.

- Donorlanden zullen pas willen investeren als de ontwikkelingslanden programma's en projecten aanbieden; anderzijds zullen deze pas worden ontwikkeld als donoren zich bereid verklaren gelden ter beschikking te stellen.

- Succes trekt succes aan: goede acties en positieve resultaten zullen tot een grotere bereidheid bij politieke leiders in ontwikkelingslanden en bij donoren leiden om meer investeringen te plegen (het omgekeerde is ook waar!).

Veel zal afhangen van de publiciteitsmedia: als de geboekte resultaten interessant genoeg zijn om daarover te publiceren, dan leidt dat weer tot grotere aandacht van de problematiek. Valt echter weinig opzienbarends te melden, dan verslapt ook de aandacht gemakkelijk. Hier ligt ondermeer een rol voor de VN-organen en van hun mogelijkheden om — als gevolg op de Waterconferentie en het uitroepen van de decade — de publiciteit rond de watervoorzieningsproblematiek gaande te houden. Daarbij zal het van groot belang zijn dat de watervoorzieningsproblematiek uit zijn technische isolement wordt gehaald. Zowel de politici als de gebruikers voor wie de voorzieningen uiteindelijk bedoeld zijn, zullen zich meer dan voorheen bij de problematiek betrokken moeten voelen. De mogelijkheden daartoe, te realiseren door middel van voorlichting en het verstreken van gerichte informatie, zijn ruim schoots aanwezig, doch dienen met kracht te worden aangepakt.

De financiering

Het is wel zeker dat tekort aan geld niet werkelijk een belangrijke handicap is voor de verwezenlijking van de doelstellingen van de decade. Niet omdat het zo gemakkelijk zou zijn het ter beschikking te krijgen. Wel omdat, als onafzienbare aantallen goed geïnstalleerde pompen, zuiveringsinstallaties en distributiewerken niet of nauwelijks meer functioneren, dat zeker niet alleen een kwestie van geld is. Ook omdat steeds opnieuw blijkt dat er voor goede projecten altijd geld is te vinden. Het bedrag dat nodig is om elke wereldburger van water te kunnen voorzien is niet exact bekend, doch het beweegt zich naar de laatste informatie tussen de 200 en 500 miljard gulden. Dat is vele tientallen maler zo veel als de huidige investering. Dat klinkt veel, maar het is het in vergelijking

met vele andere uitgaven die wereldwijd worden gemeten, in feite niet. Het is bijvoorbeeld ongeveer gelijk aan de wereldconsumptie van alcohol per jaar.

Naast de omvang is ook de richting van de voor financiering van programma's en projecten benodigde geldstroom van belang. Het blad 'Le Monde' heeft een analyse gepubliceerd die aangeeft dat 2/3 van de bevolking van ontwikkelingslanden in rurale gebieden woont, doch dat slechts 17% van de financiële middelen die door de donoren en de VN ter beschikking worden gesteld, ten goede komen aan watervoorzieningen in die rurale gebieden. Het zijn tot dusver met name de stedelijke gebieden geweest waaraan aandacht is gegeven.

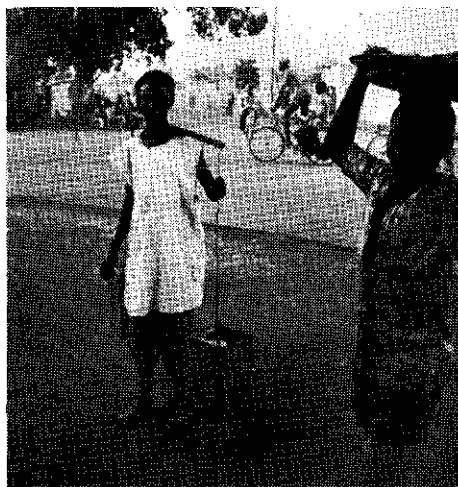
Projecten in rurale gebieden zijn veelal moeilijker te initiëren en te organiseren; er is — met buitenlandse hulp evenwel — vaak gemakkelijker financiering voor te vinden.

De belangstelling bij de donoren voor de watervoorzieningssector is geleidelijk aan groeiende. Landen als Zweden en West-Duitsland hebben reeds fondsen ter beschikking gesteld voor voorbereidende activiteiten in enkele Aziatische en Afrikaanse landen. Ook de V.S. zullen naar verwachting een omvangrijke bijdrage aan de decade ter beschikking stellen in enigerlei vorm, zowel ten behoeve van bilaterale als multilaterale organisaties. Een indicatie daaromtrent zal vermoedelijk officieel worden gegeven op 10 november wanneer de decade zal worden uitgeroepen in de bijzondere zitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Naar verwachting zullen andere landen dat voorbeeld volgen. Vele landen hebben reeds hun bilaterale hulpbijdrage voor de sector opgevoerd. Ook een aantal VN-organen die een fondsverschaffende functie hebben, hebben reeds een aanvang gemaakt met de financiering van speciaal in het kader van de decade ontwikkelde programma's.

1970-er decade activiteiten

Veel voorbereidend werk is inmiddels verricht voor effectieve decade acties. Er is een Stuurgroep samengesteld bestaande uit even VN-organisaties* die de decade-oortgang zal stimuleren. Het UNDP, VN-orgaan dat een coördinerende rol heeft met betrekking tot sociaal-economische ontwikkelingsprogramma's in ontwikkelingslanden, bekleedt daarvan het voorzitterschap. Daarnaast heeft een aantal donor-

* Het Secretariaat van de Verenigde Naties (UN), het VN-kinderfonds (UNICEF), het Ontwikkelingsprogramma van de VN (UNDP), de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO), de Voedsel- en Landbouworganisatie (FAO), de Wereldbank (IBRD) en de Wereld Gezondheids Organisatie (WHO).

Bekend straatbeeld alom in Afrika: de waterverkoper.

landen een groep gevormd, waarin relatie onderhouden wordt met betrekking tot de financiering van decadeplannen. Voorts is overeengekomen dat het werk van de verschillende VN-organisaties en waar mogelijk van donorlanden, in het kader van de decade op landenniveau wordt gecoördineerd door de UNDP-landenvertegenwoordigers, in nauwe samenwerking met de WHO-vertegenwoordigers ter plaatse. De WHO, de Wereldbank en het UNDP zijn reeds enige tijd actief bezig met het planningsproces van de decade. In meer dan 100 landen zijn analyses verricht en in rond 40 landen worden plannen in detail uitgewerkt. Verscheidene landen hebben reeds nationale commissies gevormd teneinde tot met andere ontwikkelingen gecoördineerde acties te geraken.

De WHO heeft een 'donor catalogue' in voorbereiding, die een overzicht zal geven van beleidsuitgangspunten en aard en omvang van financiële hulp in de sector door donoren, internationale banken, VN-organen en niet-gouvernementele organisaties. De bovengenoemde stuurgroep heeft inmiddels besloten tot uitvoering van vijf omvangrijke programma's als onderdeel van de decade-acties:

- studies met betrekking tot kostenbesparende alternatieven voor technieken op het gebied van watervoorziening en afvalverwijdering (Wereldbank)
- een systeem waarmee potentiële donoren overzichten verkrijgen van plannen en projecten in ontwikkelingslanden en dat ontwikkelingslanden overzichten verschaft van de beschikbaarheid van hulpfondsen bij donoren en daarvoor geldende criteria (WHO)
- een informatie-uitwisselings en -overdrachtsprogramma met betrekking tot beschikbare kennis, ervaring, technologieën en methodieken (TRC)

— inventarisaties en analyses in een eerste groep ontwikkelingslanden, ter voorbereiding van investeringsprogramma's (o.m. UNDP, WHO)

— een public relations-programma waarmee wordt beoogd de aandacht voor de problematiek, lopende programma's en bereikte resultaten vast te houden (WHO).

Besluit

Veel voorbereiding en overleg zal nog nodig zijn om tot een werkelijk groot-scheepse actie te geraken. Veel werk is reeds verricht, doch ook veel is nog blijven liggen. De potentie van succes is aanwezig, doch zekerheid is daaromtrent nog allerm minst. Veel zal afhangen van de mogelijkheden de aandacht te blijven boeien en het besef te laten groeien dat het hier gaat om een basisbehoefte en een onmisbaar element in een menselijke samenleving. Veel zal ook afhangen van 'band wagoning' en coördinatie, zoals rurale ontwikkeling; met andere aandachtsvelden, zoals de verbetering van de rol van de vrouw; en met andere groot-scheepse acties, zoals 'health for all by the year 2000' en van de moed om voor steeds nieuwe problemen weer nieuwe oplossingen te vinden. Vooral veel zal ook afhangen van de blijvende politieke wil bij de genoemde partijen om metterdaad de problematiek te blijven bestrijden. In dat kader is ook belangrijk de plaats van de Waterdecade in het Derde Ontwikkelingsdecennium, omdat daaraan de politieke wil bij de genoemde partijen kan worden ontleend om niet alleen de decade gezamenlijk uit te roepen, doch hem ook 10 jaar gezamenlijk in te vullen.

Op individueel niveau zal veel afhangen van de instelling en inzet van al diegenen die direct of indirect bij de decade-activiteiten zullen zijn betrokken, want een 'self-fulfilling prophecy' kan zowel positief als negatief uitvallen!

Of zoals Barbara Ward (International Institute for Environment and Development) het uitdrukte, het gaat niet slechts om het opheffen van de fysieke tekortkomingen, of de technologische hiaten; ook is het niet slechts een kwestie van tekort aan materiaal of zelfs aan geld, of een tekort aan potentiële arbeidskrachten. Het is vooral een kwestie van besef, van verbeeldingskracht en van politieke wil.

Literatuur

Damme, Drs. J. M. G. van. *Drinkwater voor de Derde Wereld*. H₂O 26/79.

United Nations. *Report of the UN Water Conference*. Mar del Plata, 14 - 25 March, 1977; New York, 1977 (document E/Conf. 70/29).